

Zpráva o podpoře primární prevence ve Středočeském kraji v roce 2023

V oblasti primární prevence podporuje Středočeský kraj aktivity dětí a mládeže, které upevňují jejich sociální dovednosti a osobnostní předpoklady vedoucí k odolnosti před rizikovým chováním, nebo alespoň jeho oddálení na pozdější dobu. V oblasti školské prevence poskytuje kraj metodickou pomoc, definuje strategické cíle a plány, monitoruje a vyhodnocuje informace z terénu, zabezpečuje odborná setkání, konference a vzdělávací semináře, podporuje realizaci preventivních programů ve školách a školských zařízeních.

Vyhodnocení informací z terénu – charakteristika výchozího stavu

Oblast působnosti školské primární prevence je široká a zahrnuje prevenci jednotlivých typů rizikového chování dětí a mládeže, viz tabulka č. 1. Jednotlivé formy rizikového chování jsou seřazeny sestupně dle četnosti výskytu. Data v tabulce č. 1 vychází z výkazů preventivních aktivit škol v celostátním Systému evidence preventivních aktivit (dále SEPA) a porovnávají meziroční nárůst/pokles případů jednotlivých typů rizikového chování ve školních letech 2021/2022 a 2022/2023.

Tabulka č. 1 – Meziroční nárůst/pokles případů jednotlivých typů rizikového chování dětí a mládeže

Rizikové chování	Počet případů šk. rok 2021/2022	Pořadí v četnosti	Počet případů šk. rok 2022/2023	Pořadí v četnosti	Meziroční nárůst/pokles případů	Meziroční nárůst/pokles případů v %
Špatné vztahy mezi žáky	4 075	1.	4 911	1.	836	17,02 %
Užívání tabáku	2 651	2.	3 433	2.	782	22,78 %
Záškoláctví	1 092	3.	1 285	3.	193	15,02 %
Vyloučení určitých jedinců z kolektivu, ostrakizace	650	7.	1 000	4.	350	35,00 %
Podezření na skryté záškoláctví	911	4.	955	5.	44	4,61 %
Slovní či fyzické útoky na pracovníky školy	671	6.	881	6.	210	23,84 %
Případy opakovaného záměrného psychického i fyzického ubližování	728	5.	855	7.	127	14,85 %
Případy využití elektronických prostředků (mobilní telefon, sociální sítě) k opakovanému záměrnému psychickému ubližování	620	8.	853	8.	233	27,32 %
Sebepoškozování a autoagrese	506	9.	761	9.	255	33,51 %
Závislostní chování pro nelátkové závislosti (hazard, počítačové hry apod.)	422	10.	665	10.	243	36,54 %
Užívání alkoholu	268	12.	595	11.	327	54,96 %
Poruchy příjmu potravy	247	13.	334	12.	87	26,05 %
Užívání konopných látek	142	17.	290	13.	148	51,03 %

Kriminální chování – přestupky, provinění, trestné činy	270	11.	281	14.	11	3,91 %
Projevy rasismu a xenofobie	132	18.	272	15.	140	51,47 %
Rizikové sexuální chování a nevhodné projevy sexuality	238	14.	254	16.	16	6,30 %
Rizikové chování v dopravě	210	15.	250	17.	40	16,00 %
Zanedbávané, zneužívané a týrané dítě	117	19.	198	18.	81	40,91 %
Rizikové chování ve sportu, rizikové pohybové aktivity, extrémní sporty atd.	95	20.	179	19.	84	46,93 %
Užívání dalších návykových látek (např. extáze, pervitin atd.)	153	16.	139	20.	-14	-10,07 %

Z tabulky č. 1 lze vysledovat, že u všech forem rizikového chování došlo meziročně ke zvýšení počtu zachycených případů. Zatímco pořadí jednotlivých typů rizikového chování se co do četnosti výskytu výrazně nezměnilo, u některých typů rizikového chování došlo meziročně k výraznému nárůstu. Pro přehlednost je to rozlišeno barevně následovně:

Červená - nárůst počtu případů o 50 % a více: užívání alkoholu; projevy rasismu a xenofobie; užívání konopných látek

Oranžová - nárůst počtu případů o 40 % a více: rizikové chování ve sportu, rizikové pohybové aktivity, extrémní sporty atd.; zanedbávané, zneužívané a týrané dítě

Žlutá - nárůst počtu případů o 30 % a více: závislostní chování pro nelátkové závislosti (hazard, počítačové hry apod.); vyloučení určitých jedinců z kolektivu, ostrakizace; sebepoškozování a autoagrese

Béžová - nárůst počtu případů o 20 % a více: případy využití elektronických prostředků (mobilní telefon, sociální sítě) k opakovanému záměrnému psychickému ubližování; poruchy příjmu potravy; slovní či fyzické útoky na pracovníky školy; užívání tabáku

Tabulka č. 1 poskytuje Odboru školství cenné informace o případech rizikového chování ve školách a je **východiskem pro cílené plánování podpory škol**. Téměř 47% nárůst počtu případů rizikového chování ve sportu a rizikové pohybové aktivity byl překvapivý výsledek. Z komentářů pedagogů jde zřejmě o nový fenomén elektrických koloběžek, které žáci využívají při přepravě do školy a ze školy. Rovněž 41% nárůst případů zanedbávání, zneužívání a týrání dítěte je alarmující. V roce 2023 vydalo MŠMT ve spolupráci s Nadací Sirius nové metodické doporučení „Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě ve škole“. Ve dnech 3. a 5. 6. 2024 budou na krajském úřadě v Zastupitelském sále společná setkání pracovníků škol s pracovníky OSPOD na téma včasné detekce zanedbávaných a týraných dětí ve škole, možnosti a limity spolupráce škol a OSPOD.

Vyhodnocení výkazů rovněž poukázalo na potřebu pedagogů se vzdělávat. Z odpovědí respondentů je zřejmé, že nejčastěji preferovanou oblastí pro další vzdělávání pedagogů je s četností 65,99 % **prevence duševních onemocnění a psychických problémů** (meziroční nárůst o 12,61 %), prevence šikany a projevů agrese 57,66 % (meziročně bez změny); prevence kyberšikany 54,28 %

(pokles o 1,35 %). Následuje **prevence užívání dalších návykových látek 36,26 % (nárůst o 8,33 %)**, prevence poruch příjmu potravy 32,88 % (meziročně bez změny) a prevence nelátkových závislostí jako je hazard a počítačové hry 31,98 % (meziroční pokles o 3 %).

Trend rostoucího počtu školních metodiků prevence s ukončeným specializačním studiem pokračuje od roku 2018 a je jednoznačně pozitivní. **Podíl aktuálně studujících společně s plně kvalifikovanými školními metodiky prevence ve školním roce 2022/2023 činil 67,57 %** (meziroční nárůst o 5,64 %).

Finanční zdroje na primární prevenci v roce 2023

Středočeský kraj vymezuje každoročně část prostředků účelově na oblast primární prevence. Kraj se také aktivně zapojuje do dotačního řízení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) a díky jeho finanční podpoře realizuje vlastní krajské projekty primární prevence.

1. Středočeský Fond prevence – rozděleno 10 000 000 Kč. Garantem fondu byl Odbor bezpečnosti a krizového řízení, oddělení prevence kriminality.

Byla vyhlášena 3 tematická zadání:

Tematické zadání **Primární prevence** – rozděleno **4 199 276 Kč**

Tematické zadání Prevence kriminality – rozděleno 1 095 000 Kč

Tematické zadání Adiktologické služby – rozděleno 4 705 230 Kč

Seznam příjemců dotace Fondu prevence je zveřejněný na webových stránkách kraje [Dotace Fondu prevence - Webový portál Středočeského kraje \(stredoceskykraj.cz\)](https://www.stredoceskykraj.cz). Podpora primární prevence byla vyhlášena jako samostatné tematické zadání fondu a jednalo se o podporu programů dlouhodobé specifické primární prevence podporující zdraví a zdravý životní styl dětí a mládeže a projekty zaměřené na vzdělávání pedagogů v oblasti primární prevence. V roce 2023 byla na projekty primární prevence uzavřena veřejnoprávní smlouva s 52 žadateli. Dotace byla poskytnuta 45 školám (celkem 3 043 051 Kč), 6 certifikovaným neziskovým organizacím poskytujícím programy školské prevence (celkem 1 077 280 Kč) a jedné obci s rozšířenou působností (celkem 78 945 Kč). Přehled finanční podpory primární prevence z Fondu prevence v letech 2019–2023 je v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2 Přehled finanční podpory primární prevence z Fondu prevence v letech 2019 - 2023

Rok	Podpora primární prevence	Podpořené projekty školy/nestátní neziskové organizace/ORP
2019	1 000 000 Kč	14/9/0
2020	1 744 645 Kč	15/4/2
2021	4 144 540 Kč	44/3/1
2022	4 495 790 Kč	74/5/2
2023	4 199 276 Kč	45/6/1

Zdroj: Odbor bezpečnosti a krizového řízení

2. Účelový zdroj financování primární prevence v rámci kapitoly 05 - Školství z rozpočtu Středočeského kraje

Tento zdroj sloužil v roce 2023 k úhradě aktivit z oblasti primární prevence rizikového chování ve školách a školských zařízeních a k zajištění vzdělávání pedagogů v dané problematice. Celkový rozpočet na rok 2023 byl 1 500 000 Kč, z toho 1 485 760 Kč byly příspěvky školám a školským zařízením zřizovaným Středočeským krajem na realizaci jejich preventivních programů a 14 000 Kč byla finanční spoluúčast kraje na projektu primární prevence realizovaného v dotačním řízení MŠMT.

Příspěvek školám a školským zařízením zřizovaným Středočeským krajem na realizaci aktivit z oblasti primární prevence

Výzvu k podání žádosti o příspěvek na realizaci preventivního programu školy/školského zařízení vyhlašuje Středočeský kraj každoročně od roku 2018. Školy a školská zařízení zřizovaná Středočeským krajem mohou aktivity z oblasti primární prevence hradit z příspěvku, který jim Středočeský kraj jako jejich zřizovatel poskytuje na základě písemné žádosti za předem definovaných podmínek. Částečně se tím kompenzoval deficit prostředků na primární prevenci pro příspěvkové organizace kraje způsobený tím, že dle zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů, nemohou příspěvkové organizace podávat žádost o dotaci v rámci dotačního řízení středočeských fondů.

Podpora preventivních programů škol a školských zařízení byla určena na realizaci programů dlouhodobé specifické primární prevence cílené na získávání informací a dovedností vedoucí ke změně postojů a snížení rizikového chování dětí a mládeže a programů zaměřených na vzdělávání pedagogů v oblasti prevence. Prioritou byla podpora tzv. specializačního studia, které je povinným předpokladem k výkonu funkce školního metodika prevence. V rámci podpory nebylo možné hradit nespécifickou prevenci jako např. sportovní a volnočasové aktivity dětí a mládeže. Příspěvek byl poskytnut 70 školám a 4 dětským domovům se školou. Přehled finanční podpory pro krajem zřizované školy a školská zařízení v letech 2018–2023 je uveden v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3 Příspěvek na primární prevenci pro krajem zřizované školy a školská zařízení

Rok	Počet podpořených škol/školských zařízení	Příspěvek v Kč
2018	34/1	1 025 046
2019	57/4	1 180 000
2020	57/4	1 299 842
2021	48/2	1 344 492
2022	69/4	1 300 653
2023	70/4	1 485 760

Zdroj: Odbor školství

3. Dotační řízení MŠMT

Středočeský kraj obdržel v roce 2023 dotaci ve výši 815 500 Kč na realizaci projektu „Školská prevence rizikového chování pro Středočeský kraj v roce 2023“ v rámci Výzvy pro podávání žádostí o poskytnutí neinvestiční dotace ze státního rozpočtu na aktivity v oblasti primární prevence rizikového chování a podpory duševního zdraví ve školách a školských zařízeních pro rok 2023.

Všechny aktivity uvedené v žádosti o dotaci byly realizovány v plném rozsahu. Celkem bylo vyčerpáno 782 500 Kč. Úspora 33 000 Kč byla důsledkem nižších cen vysoutěžených v rámci poptávkových řízení (aktivity byly levnější).

Díky podpoře Středočeského kraje a dotaci MŠMT byly všechny aktivity pro účastníky bezplatné.

Z dotace byly hrazeny následující aktivity:

Série 35 celodenní seminářů pro pedagogy

V oblasti dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků pořádal Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje – Zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (dále VISK) v roce 2023 celkem 35 odborných seminářů zaměřených na prevenci rizikového chování dětí a mládeže. Z výše uvedených 35 seminářů bylo 20 seminářů na zakázku škol pro celé pedagogické sbory a 15 individuálních pro jednotlivce. Během března až prosince se seminářů zúčastnilo 771 osob, z toho 418 osob zakázkových seminářů pro pedagogické sbory a 353 osob seminářů pro jednotlivce.

Témata seminářů byla vybrána na základě zkušeností odborníků na danou problematiku a vycházela z aktuální poptávky škol a školských zařízení, viz tabulka č. 4. V případě seminářů na zakázku pro celý pedagogický sbor se semináře zaměřily na individuální potřebu jednotlivých škol. Ze všech seminářů byla pořízena zpětná vazba pomocí hodnotících dotazníků.

Tabulka č. 4 Seznam seminářů prevence v roce 2023

Semináře pro jednotlivce	Semináře na zakázku pro pedagogické sbory
Prevence rizikového chování žáků s poruchou autistického spektra a tvorba krizového plánu	Bezpečné klima na základní škole interaktivně (3 x)
PBIS I – podpora pozitivního chování dětí a žáků I	Právní náležitosti v oblasti rizikového chování dětí a mládeže (2 x)
Prevence očima ředitele školy	Strategie vyšetřování šikany I (3 x)
Právní náležitosti v oblasti rizikového chování dětí a mládeže	Strategie vyšetřování šikany II (2 x)
Děti v kontextu domácího násilí	Řešení konfliktů v třídních kolektivech (3x)
Problematika LGBT+ ve školní praxi	Základy krizové komunikace (4 x)
Aktuální psychické potíže dětí a dospívajících se zaměřením na sebepoškozování	Kazuistický seminář pro oblast prevence (3 x)
Hyperaktivní, hypoaktivní a agresivní dítě v mateřské škole	
Zvládání agrese ve školním prostředí	
PBIS II – podpora pozitivního chování dětí a žáků II	
Agrese, agresivita dětí, rodičů vůči pracovníkům dětských domovů	

Krizové situace a krizová komunikace	
Strategie vyšetřování šikany I	
Strategie vyšetřování šikany II	
Hazardní hraní	

35 seminářů v rozsahu 6-8 hodin, celkem 771 účastníků

Náklady 260 000 Kč

Vzdělávací kurz pro pedagogy na téma vedení třídnických hodin se zaměřením na primární prevenci
Realizaci akreditovaného kurzu „Prevence v třídnických hodinách pro střední školy“ zajistila certifikovaná organizace Magdaléna, o. p. s. se sídlem Včelník 1070, Mníšek pod Brdy. 20hodinový kurz byl interaktivní s nácvikem aktivit využitelných při práci se třídou a připravil účastníky na samostatnou realizaci preventivního programu s cílovou skupinou žáků středních škol.

1 kurz, rozsah 20 hodin (3 dny), 1 skupina á 19 osob

Náklady 58 500 Kč

Kurz pro pedagogy na téma podpora duševního zdraví žáků a pedagogů

Realizaci akreditovaného kurzu „Možnosti a limity pedagoga při podpoře žáků v psychické krizi/s duševním onemocněním“ zajistila certifikovaná organizace Fokus Praha, z. ú. se sídlem Dolákova 563/24, Praha 8. V průběhu 16hodinového kurzu účastníci načerpali teoretické znalosti a zážitkovou interaktivní formou si vyzkoušeli praktické techniky pro práci se třídou.

3 kurzy v rozsahu 16 hodin (2 dny), 3 skupiny á 16 osob (celkem 48 osob)

Náklady 96 000 Kč

Supervize školního poradenského pracoviště

Realizaci supervizí školních poradenských pracovišť byla pověřena příspěvková organizace Středočeského kraje VISK. Supervize proběhly s členy 10 školních poradenských pracovišť (1 x dětský domov se školou, 2 x gymnázium, 6 x střední odborná škola, 1 x základní a praktická škola) v rozsahu 3 x 5hodinové supervizní setkání v každé škole. Vzhledem k velkému zájmu byly školy vybrány losem.

30 supervizních 5hodinových setkání, celkem 10 škol

Náklady 255 000 Kč

Pokračující kurz krizové intervence pro členy krajského krizového intervenčního týmu

Akreditované kurzy „Základní kurz krizové intervence pro pedagogické pracovníky“ a „Základní kurz krizové intervence v praxi pro psychology ŠPP a ŠPZ“ realizovala certifikovaná organizace Podané ruce, o. p. s. se sídlem Hilleho 1842, Brno. Účastníky kurzů byli členové krizového intervenčního týmu s působností na celém území Středočeského kraje. Účastníci načerpali teoretické znalosti a zážitkovou interaktivní formou si vyzkoušeli techniky pro práci s klienty.

2 kurzy v rozsahu 16 hodin (2 dny), celkem 16 členů krizového intervenčního týmu

Náklady 79 000 Kč

Konference primární prevence na téma „Zažít prevenci 2023“

2denní konference se konala 31.10. a 01.11.2023 v budově Krajského úřadu Středočeského kraje formou 8 2hodinových workshopů pro 4 skupiny účastníků (á 20 osob ve skupině). Účastníci si interaktivní formou osvojili a vyzkoušeli techniky využitelné při práci se třídou. Cílovou skupinu tvořili pedagogičtí pracovníci, výchovní poradci, oblastní a školní metodici prevence, vychovatelé z dětských domovů. Workshopy vedli certifikovaní lektori působící ve Středočeském kraji a program zahrnoval aktuální témata z oblasti školské primární prevence.

Témata workshopů:

workshop č. 1: „Preventivně výchovná péče – spolupráce s rodinami, klienty a školami“

workshop č. 2: „Aktuální trendy v legálních a nelegálních návykových látkách ve školním prostředí“

workshop č. 3: „Závislosti tohoto století. Kazuistiky klientů z Adiktologické ambulance pro děti a dorost“

workshop č. 4: „Prevence duševního zdraví a wellbeing ve školním prostředí“

8 workshopů, 2 dny, 4 skupiny á 20 osob, celkem 80 osob

Náklady 47 834 Kč (z toho 34 000 Kč lektorné a 13 834 Kč finanční spoluúčast kraje)

Závěr:

V obecné rovině lze konstatovat, že školy a školská zařízení mají o realizaci preventivních aktivit dlouhodobě rostoucí zájem a všechny programy, které jsou hrazeny z rozpočtu kraje, a tedy pro účastníky bezplatné, jsou téměř okamžitě obsazené. Vzhledem k omezeným finančním prostředkům na prevenci kapacita nabízených akcí nepokryje zájem škol/školských zařízení.

Efektivní, dlouhodobá a cílená primární prevence má potenciál předcházet nebo alespoň snižovat projevy rizikového chování dětí a mládeže a je v konečném důsledku levnější než následné řešení problémů.